

הלכות צניעות בבדיקה ובטיפול רפואי

הרב שלמה אבינר, קבוץ לביא

(הערה: אין כאן פסיקת הלכה. אין כאן חכמה אלא מלאכה של איסוף וסידור פסקי הלכות, כדי לסייע ללומדים)

פ ר ק א

בדיקת אשה אצל רופא

א. מותר לרופא יהודי למשש את הדופק של אשה, אפילו אשת איש או נכריה, וכן מקומות אחרים בגוף כדרך הרפואה¹, אפילו אם יש רופאים נכרים שיכולים לעשות זאת². ויש שמשמע מדבריהם, שאין היתר בדבר אפילו בשעת סכנה³. והכרעת הפוסקים כדעה ראשונה⁴.

1 ש"ך יו"ד קצ"ה סק"כ, שאף לשיטת הרמב"ם שנגיעה היא מדאורייתא הוא דוקא אם עושה דרך חבה. (וכן דרכ"ת קצ"ה סקנ"ו בענין נגיעה בעין שלה, כדי להטיף בה טיפות). ולהסברת דברי הש"ך:

א. יש אומרים, שנגיעה שאינה דרך חבה אינה אסורה אפילו מדרבנן, אבל מגונה היא. כן הוא בשו"ת פני יהושע בלשון אפשר (ח"ב סי' מ"ד), וכן בבתי כהונה, שזה תורת פרישות וטהרה ומגונה ביותר (ח"ב סי' י"ב). ובחות יאיר, שמכוער הדבר מאד (סי' קפ"ב). ועי' אוצר הפוסקים ח"ט עמ' 26. וכן בשו"ת אגרות משה לגר"מ פיינשטיין (אה"ע ח"ב סי' י"ד) — אבל במקום אחר (חיו"ד ח"ב סי' קל"ג) כתב שיש איסור דרבנן, משמע שחזר בו (כי התשובה הראשונה משנת תש"כ, והשניה משנת תשכ"ה). — וכן בדרך פקודין לרבי אלימלך מדינאב, שכל מה שאפשר לזוהר, מהראוי ליראי השם להיות נוהרין (מל"ת ל"ה). אבל לצורך רפואה אין כיעור (אגר"מ שם).

ב. ויש אומרים, שנגיעה בלי חבה היא איסור דרבנן (עזר מקודש, אה"ע סי' כ' סק"א בלשון אפשר; לב חיים ח"ב סי' ד' הובא בשד"ח מערכת חו"כ אות י"ב; שד"ח שם; אגר"מ יו"ד הנ"ל; ועי' אוצה"פ שם) ובמקום תולי לא גזרו (הגרבי"י זילבר במקור הלכה על מס' שבת, ח"ב סי' י"ז אות ד').

2 ש"ך שם. הגרי"ח זוננפלד כתב, שאפילו לדעת הב"ש, הנח להם לישראל כי צריך היתר לרפאות ע"י א"י" (שלמת חיים, ח"ד סי' ל"ג אות ו').

3 ב"ש אה"ע ריש סי' כ', שלרמב"ם אפילו נגיעה שאינה של חבה היא מדאורייתא ואביזרייהו דגילוי עריות וביהרג ואל יעבור (מובא בבה"ט שם). והב"ש הביא מרמב"ן בתשובה שכתב כן לדעת הרמב"ם, ושכן דעת הב"י בסוסי" קצ"ה. (עיין נחפה בכסף, ח"ב סי' י"ט, הסברת שיטת הב"ש). וכן השיגו על הש"ך תוה"ש (קצ"ה סקט"ו) ובית יעקב (סי' פ') ונתיבות לשבת לבעל ההפלאה (סק"א) (מובאים באוצה"פ סי' כ' סק"ג). ועי' בסי' לב אברהם לד"ר א"ס אברהם, פכ"ה ס"ה, בשם יש חולקים.

4. הפוסקים שהסכימו עם הש"ך: שו"ת פני יהושע (ח"ב סי' מ"ד); כנה"ג בדעת

הרדב"ז (י"ד קצ"ה הגב"י סע' י"ג); עצי ארזים (סק"א); זרע אברהם (חיו"ד סי' ה'); מעיל צדקה (סי' י"ט); נחפה בכסף (שם) בדעת כפתור ופרה, והרמ"א, ומהר"י ליאון, ושגם הבית יוסף כתב בצ"ע. וכן בתי כהונה (ח"ב סי' י"ב); קרית מלך רב (סי' כ"ו); חוות יאיר (סי' קפ"ב); כו"פ (סי' קצ"ה); ביאור הגר"א (י"ד שם סקכ"א); חו"ד (שם סקי"ג). ועי' אוצה"פ ח"ט סי' כ' סק"ג. ועי' דרכ"ת קצ"ה סקנ"ה. וקנ"ז סק"ח; בנין ציון (סי' ע"ה); סדרי טהרה (קצ"ה); קצור שולחן ערוך (קצ"ב. ח'); שערי טהרה לגרד"ב קאראסיק (פ"ב ס"א); שערים מצויינים בהלכה (ח"ב סי' קנ"ב סק"ט); אגרות משה (שם); מקור הלכה (שם). ועי' פת"ש (סי' קנ"ז סקי"א) בשם חו"י. ועי' בספר הרפואה והיהדות לגר"ע יעקובוביץ (עמ' 140); ועי' ב"ספר אסיא" (עמ' 256 סוף הערה 11).

וכן הוזכרה הסברא של טרוד בעבודתו גם להתיר לרופא לשים תרופה במקומות מכוסים שבאביו, אע"פ שאסור לרחוץ עם אביו ולראותו מגולה (אוצה"פ עמ' 238 בשם זרע אברהם); וכן להסתכל בבעלי חיים שמזדקקים כדי ללמוד רפואה (שם עמ' צ"ד, בשם ס' הזכרונות); ולהוציא שתן מאיש חולה על ידי מכשיר (שם, בשם אפי זוטרי).

ובענין יהרג ואל יעבור באיסור של גלוי עריות. הנה במס' סנהדרין (סוף פ' סו"מ, ד' ע"ה) "מעשה באדם אחד שנתן עינו באשה אחת, והעלה לבו טינא (נטמטם לבו מרוב אהבה והעלה חולי — רש"י) ובאו ושאלו לרופאים, ואמרו אין לו תקנה עד שתבעל, אמרו חכמים ימות ואל תבעל לו. תעמוד לפניו ערומה, ימות ואל תעמוד לפניו ערומה. תספר עמו מאחורי הגדר, ימות ואל תספר עמו מאחורי הגדר".

א. הנה פסק הרמ"א עפ"י הר"ן, שגם באביזריהו דג"ע, שהם לאו בעלמא, יהרג ואל יעבור (י"ד קנ"ז א, הג"ה) מהאי עובדא שאמרו חכמים ימות ואל תעמוד לפניו ערומה וכו'. וכתב הש"ך, שכל זה לשיטת הרמב"ם, שחבוק ונשוק וכו' הוא מדאורייתא, ולא לרמב"ן שרק ביאה היא מדאורייתא. ועוד כתב הש"ך, שלכו"ע באיסור דרבנן יעבור ואל יהרג;

ב. אבל שיטת הר"מ בן חביב (תוספת יום הכפורים למס' יומא ד' פ"ב סוע"א, מובא במל"מ רפי"ז דהא"ב). שרק ג"ע ממש — דאיסור כרת נדחה מפני פקו"נ ולא קריבה שהיא רק בלאו. ושאני שם בסנהדרין משום דהחולי בא לו מחמת עבירה (וחלוק זה גם ברדב"ז ח"ד סי' ב', מובא בפ"ת קצ"ה סקט"ו, וחו"י סי' קפ"ב, וס"ט סי' קצ"ה סקכ"ד, ועי' אגר"מ, חאה"ע ח"א סי' נ"ו).

(ובס' מרגליות הים, ח"ב עמ' מ"ד סק"ה על סוגיא זו בשם סה"ק, דאין זה ענין של פקו"נ, דהוא פושע דהשליט היצה"ר על עצמו וכבר היו שנתגברו וחיו. ובשאלות וארא מ"ב, שהוא נתן בן צוציתא שנתן עינו באשה ובסוף נתגבר על יצרו. ועיין שבת נ"ו: רש"י ותוס' ד"ה צוציתא).

ג. לעומת זאת, שיטת הרא"ם (שו"ת ח"א סי' נ"ט. מובא במל"מ פ"ה מהיסה"ת), שאפילו באיסור דרבנן יהרג ואל יעבור, כדמשמע מהאי סוגיא, שאפילו בדבור בעלמא עם פנויה אמרו שימות (ועי' ס"ט סי' קצ"ה סקכ"ד, ופ"ת קנ"ז סקי"ב בשם נו"ב. ועי' אוצה"פ עמ' מ"א, בשם שם אריה וציץ אליעזר). ועי' ישועות יעקב סק"ב. ועי' דרכ"ת קנ"ז סק"ז, בשם פרשת הכסף, שהוא פלוגתת קדמונים. ולענין הסתכלות

ב. אשה שיש לה מכה בבטנה ובכל מקום תורפה — מותר לרופא לנגוע ולראות⁵.

ג. מותר לרופא ישראל לילד אשה⁶ (אבל „כל רופא ירא אלקים טוב להרחיק מליילד במקום שיש אחר“⁷).

ד. יש מי שכתב, שהיתר בדיקה על ידי רופא נאמר רק במקרה של פקוח נפש⁸, אבל הכריעו הפוסקים שמותר הדבר אף בלי סכנה⁹. וכן מותר

עי' בשו"ת או נדברו (ח"ג סע' ס"ד). דהסתכלות באשה היא ביהרג ואל יעבור. וצ"ע מהא זסוטה, כ"א, ה"ד חסיד שוטה. ובאגר"מ (אה"ע ח"א סי' ג"ו), שהסתכלות אינה ביהרג ואל יעבור.

5 כרתי ופלתי, קצ"ה סע' ו', כי אין זה „בשביל חבה ואהבה, אבל מה שעושה עסוק במלאכתו מלאכת הרפואה לדעת המיחוש, אין זה בכלל קריבה דג"ע שיהיה אסור מן התורה... וכך נוהגים שאשה שיש לה מכה בבטנה וכל מקום תורפה שרופאים רואים אותה, ונהו ודאי בגדר ג"ע כמאמר הגמרא תמות ואל תעמוד לפניו ערומה, אלא ודאי הנכון כמש"כ הש"ך דזהו במלאכתו עוסק". וכן ס"ט שם, עצי לבונה, דרכ"ת קצ"ה סקנ"ה, קצשו"ע קצ"ב, ח', שער הטהרה פ"ב סע' א'. וכן משמע בשו"ת ישכיל עבדי (ח"ב סי' י"ו) וציץ אליעזר (ח"ו עמ' ר"ב) לענין בדיקת איברים פנימיים. וכן משמע מהמקורות להלן הערה 9. וכן הגרש"ה וואזנר, „כמדומני דהמנהג כהפלתו, דכל שבמלאכתו עוסק אין חשש כזה“ (שבט הלוי, יו"ד, סי' קמ"ג). וכן בס' לב אברהם פכ"ד ס"ה.

6 שו"ת בנין ציון (סי' ע"ה) (ושמותר אפילו אם זו אשת אחיו); וכן דרכ"ת קנ"ז סק"ח; שערים מצויינים בהלכה סי' קנ"ב סק"ט, מובא בס' אסיא עמ' 178. ועי' להלן הערה 8 והערה 15.

7 „עכ"פ מכוער הדבר ויבוא לידי הרהור. עכ"ז הנוהגים בהיתר יש להם על מה יסמוכו“ — בנין ציון שם.

ומש"כ „אחר“, ר"ל אם יש מילדת או רופא נכרי (ולענין רופא נכרי עי' לעיל הערה 2). ובס' הרפואה והיהדות עמ' 142, שהמציאות היתה ששמשו מילדות ולא מילדים, עפ"י שו"ע או"ח ש"ל א', וחו"מ רע"ז, י"ב.

8 דברי יוסף (ח"ג סי' תתקי"א, מובא בדרכ"ת קנ"ז סק"ח) בענין רופא שצריך לילד אשה, דן בהא דאין מתרפאים ע"י ג"ע, ומסיק „המקל בזה בספק נפשות לא הפסיד“. ועי' לעיל הערה 6. וכן משמע משם אריה (חאה"ע סי' ל"ג, מובא באוצה"פ ח"ט סי' כ"ב סק"א אות ז'), שהיתרו של הש"ך הוא „דכל שהוא משום רפואה נדחה ע"י עשה דהצלת נפשות“.

9 אגר"מ (אה"ע ח"ב סי' י"ד), שכן משמע בש"ך, שהתיר לרופא ישראל אף ביש רופא נכרי. מקור הלכה (מס' שבת, ח"ב סי' י"ז אות ד"ה). דבר הלכה לגר"ה הורוביץ (סי' ג' הערה מ"ג בשם אמרי ברוך). דרכי תשובה (קנ"ז סק"ח) מהא דהתירו לרופא להסתכל ברחמה של אשה הרואה דם מחמת תשמיש (יו"ד קפ"ה, ח') וכן מנוב"י

ה. יש מי שכתב, שבלא סכנת נפשות אין היתר ברור, ואף על פי שהמיקל יש לו על מי לסמוך, מכל מקום המחמיר תבוא עליו ברכה¹¹. ובמיוחד בבדיקה שגרתית¹² ובדיקה לשם ממון¹³.

ו. יש מי שכתב, שיש לאשה לבקר אצל רופאה במידת האפשר ולא אצל רופא, ובמיוחד בשביל דברים שבצנעא¹⁴.

ז. וכן יש מי שכתב, שמצוה רבה להשתדל להקים בית חולים ליולדות שיעבדו בו רק רופאות (מומחיות)¹⁵.

בענין רופא שמכניס טבעת של שחם. ע"כ. וכן מוזכר באגר"מ (יו"ד ח"א פ"ז) רופא שפותח פתח של בתולה סתום ביותר. וכן משמע מכל התשובות שדנו בבדיקת אשה ע"י רופא כדי שתוכל ללדת, והכנסת מכשיר נגד הריון, והורעה מלאכותית, ובדיקת זרע האיש שאינו מוליד ע"י לקיחתו מרחם האשה (ע"י אוצה"פ ח"ט עמ' פ"ח). ועוד. 10 דרכי תשובה (קנ"ז סק"ח), שמותר לשם מיחוש שם ובבדיקה והסתכלות מכיון שאינו לשם תאוה.

וכן כתב לי הגרא"ד אורבך, "בענין בדיקת נשים אצל רופא, המנהג כהש"ך להתיר גם בלי סכנה, וגם בסתם מיחושים, דכל שאינו דרך חבה רק במלאכתו עוסק אינו בכלל קריבה וכו'".

11 גרביי זילבר במקור הלכה שם. וכן כתב הגרש"ה וואזנר, שהמנהג להקל "עכ"פ בדבר שהוא קרוב לסכנה, דהיינו שהוא נוגע למחלה בחלל הגוף — ורוב בדיקות דם הם על דרך זו" (שבט הלוי, יו"ד סי' קמ"ג).

12 "נראה דאלו הרגילים לבקר אצל רופא בדיקה שגרתית פעם בשנה, זה אסור", הגרא"ד אורבך במכתב אלי. (וצ"ע, כי לפעמים בדיקה שגרתית מגלה דבר שנוגע אח"כ לפקו"ג. ואולי יש לחלק בין סוגי הבדיקות).

13 "אם אינו נוגע אלא לענין ממון כמו שיש הרבה נשים הרות המבקרות בטיפת חלב ומזמן לזמן מוכרחין לבקר אצל רופאים לבדיקה" (מקור הלכה שם).

14 הגר"ח"ד הלוי, "ברור שאשה דתית חייבת לבקר אצל רופאה ולא רופא, ובפרט בענינים אלה שהשאלה נוגעת להם, אף אם רחוקה הרופאה ממקומה. אך אם אין רופאה במקום והענין דחוף לצורך פיקוח נפש, פשוט שמותר" (מכתב אלי). "יש להקפיד במידת האפשר שרופאות תטפלנה בנשים ולא רופאים" (הגר"ח"ד הלוי בספרו עשה לך רב, עמ' ר"י). וכן ע"י להלן, סוף הערה 18.

15 הגר"ב הכהן פליישר בשו"ת (רביעי בקודש שבט בנימין, מובא בס' מצוות הבית ח"א עמ' 334—335) אחרי בירור היתר הרופא להתעסק ביולדת, "כי ישנן נשים צנועות וכו' מצטערות להיות במצב בלתי צנוע וכו' והבושת גורמת גירוי בעצבים וזה מחליש כח הסבל של היסורים והבלי הלידה וכו' צריכים אנו לדאוג עבור כבוד הנשים העדינות וכו' הסובלות צער ויסורים והלבנת פנים, שהיא ממש שפיכות דמים וכו'". ע"כ. ובענין לידה עיין לעיל הערה 6—7—8.